

УДК 378.147

СОЛДАТЕНКО М.М.

м. Миколаїв, Україна

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСЬ УЧИТЕЛЯ У КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Стаття присвячена проблемі педагогічної майстерності учителя у контексті організації самостійної пізнавальної діяльності. Значна увага приділяється організаційно-педагогічним умовам активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів та студентів.

***Ключові слова:** самостійна пізнавальна діяльність, особистісно-орієнтоване навчання, самореалізація особистості, організаційно-педагогічні умови*

Учительська професія як одна з найдавніших і вічних, посідає особливе місце, адже вона – початок усіх професій. Незважаючи на те, що головні завдання вчителя – виховання і навчання – є незмінними протягом довгого часу, можна бачити як ускладнюються його функції сьогодні. У нас традиційно «на перше місце» висувалася навчальна (дидактична) функція вчителя. Вважалося, що вчитель як носій знань передає їх учням і, чим краще володіє ними сам учитель, тим краще опанують науку діти. З часом, коли обсяг знань зріс до неможливості осягнути їх однією людиною, дидактична функція вчителя почала формуватися так: не передавати знання, а вчити, як їх здобувати. Діяльність учителя не стільки у тому, що він несе інформацію дітям, скільки в умінні бути організатором її засвоєння, поводитимом у лабіринті знань» [І.А. Зязюн].

Пошук ефективних форм і методів організації навчально-виховного процесу, їх раціонального використання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців є однією з найактуальніших проблем вищої школи. Це стосується не тільки вітчизняної системи освіти, вчені і практики всього світу шукають шляхи реформування системи професійної підготовки, при цьому особливу увагу приділяють педагогічній галузі освіти – навчальним закладам, що забезпечують підготовку майбутніх учителів. Адже сьогодні є аксіоматичною думка про те, що саме від діяльності учителя значною мірою залежить подальший розвиток суспільства.

Пропонований на державному рівні перехід системи освіти на особистісно-орієнтовану парадигму навчання і виховання, коли провідним суб'єктом навчальної діяльності і розвитку стає сама людина, визначає необхідність пошуку нових технологій, зміни форм і методів навчання як у загальноосвітній, так і у вищій школі.

За останні 15–20 років, які відділяють нас від початку інтенсивного реформування загальноосвітньої та перебудови вищої школи, освіта поступово віддаляється від відомства, стає більш автономною. В освітніх закладах сьогодні є можливість внести соціальну реальність у зміст освіти. Освітні програми нового покоління можуть бути спільними учительсько-учнівськими проектами як зразки перетворення дійсності у програму з урахуванням тих змін, які постійно відбуваються у суспільстві. Важливо, що при засвоєнні таких освітніх програм класичний набір знань, той самий стандарт-мінімум, якого так часто не вдається досягти при «проходженні» програм з навчальних предметів, засвоюється як необхідний для вирішення головних задач. Адже це робиться не для оцінки з предмета, а для досягнення «значущої для науки цілі».

Рух за оновлення загальноосвітньої школи, який розгорнувся у кінці 80-х років ХХ століття як рух за гуманізацію і демократизацію школи, привів до формування ідеї переходу до особистісно-розвивального навчання (С.Д. Максименко). Особистісно-орієнтовану освіту можна визначити як сукупність знань, умінь і навичок, способів творчої діяльності, ціннісних орієнтирів, необхідних для вирішення проблем, значущих для особистості і таких, що забезпечують можливість використання таких способів вирішення проблеми, що будуть сприяти розвитку особистості, її інтелектуального і духовного потенціалу. Цю сукупність можна охарактеризувати як «живі знання». Це поняття у 1947 році введено А.М. Леонтьєвим, який писав, що недостатньо того, щоб дитина зрозуміла роль даного предмета, але необхідно, щоб вона відповідно ставилася до того, що вивчає, слід виховувати у ній потрібне ставлення. Лише за цих умов здобуті учнем знання будуть для нього живими знаннями, стануть справжніми «органами його індивідуальності» і у свою чергу визначать його відношення до світу.

Сьогодні вже зроблені певні кроки у напрямі переходу від технократичної до особистісно-орієнтованої освіти: формується варіативна система освіти, яка забезпечує певну можливість вибору освітніх закладів та навчальних програм. Така можливість створює передумови для підвищення рівня мотивації освітньої діяльності учнів та студентів, переходу від мотивів навчального обов'язку до ціннісних мотивів, які ґрунтуються на розумінні особистісної значущості освіти.

Перехід до особистісно-розвиваючого навчання передбачає зміну поглядів на сутність освіти. Зміст освіти розглядають зараз як більш широко – як соціальний досвід, який включає у себе не лише знання, уміння, навички. А й досвід творчої діяльності і систему цінностей. Але і в цьому випадку під освітою розумівся процес і результат передачі тим, хто вчиться, певної інформації. Такий погляд на освіту приводить до того, що основним показником результативності освіти вважається обсяг засвоєної інформації. Іноді ще й до цього часу виходять з того, що головним результатом навчання повинні бути глибокі та міцні знання.

Все ж знання є не метою, а засобом, який використовується при вирішенні зазначених для особистості та суспільства проблем. Надзвичайно важливе значення для процесу професійної підготовки (а потім і діяльності) має компетентність, яка характеризується здатністю вирішувати задачі у різних сферах діяльності на основі теоретичних знань. До цих задач відносять аксіологічні проблеми, проблеми орієнтації у світі культури, професій, системі професійної освіти тощо. Отже, лише орієнтація на підготовку до самостійної пізнавальної діяльності, вирішення широкої гами пізнавальних та ціннісно-орієнтованих і практичних проблем у контексті неперервної освіти зможе, як на нашу думку, забезпечити потрібний рівень компетентності спеціаліста.

Виходячи з наведеного вище, цілі реалізації програми повинні передбачати досягнення ряду результатів. По-перше, це досягнення певного рівня освіченості; по-друге – реальна можливість продовження освіти, у тому числі вступу до професійного навчального закладу на конкурсній основі; по-третє, це досягнення певного рівня соціалізації особистості, здатності самостійного вирішення різних життєвих проблем; по-четверте,

вияв індивідуальних особливостей особистості; по-п'яте, формування особистісної самооцінки, яка сприяє подальшому розвитку особистості.

В останні роки діяльність багатьох навчальних закладів спрямована на пошуки шляхів удосконалення професійної освіти. Часто ці пошуки обмежуються окремими елементами – апробацією нових технологій навчання, вивчення окремих нетрадиційних курсів, тощо.

Такі пошуки важливі, їх сукупність може стати фактором підвищення результативності навчально-виховного процесу. Водночас при створенні програм особистісно-розвивального навчання особливого значення набувають ті інноваційні підходи, які спрямовані на вияв шляхів досягнення особистісних результатів в освітньому процесі (способів формування певного типу мислення, умов для самопізнання і самовизначення особистості і т.п.)

Сьогодні глобальною метою кожної школи є формування особистості учня, який би володів творчим потенціалом і був спроможним реалізувати його повною мірою, був би адаптованим до швидких змін у світі та усвідомлював своє місце у ньому. Звідси випливають найважливіші завдання: вияв природних особливостей, творчих здібностей учнів та створення всіх умов для їх реалізації та постійного розвитку.

Допомогти особистості виявити й реалізувати закладені у ній природою здібності – це сьогодні одне з найважливіших завдань у роботі органів народної освіти, всього суспільства. Проблема, яку сьогодні активно намагаються вирішити у навчальних закладах різних типів полягає в особистісно-орієнтованому підході до учнів у процесі їх виховання і навчання, тобто орієнтація на особистість учня у роботі всього педагогічного навчального закладу. Такий підхід є оптимальним варіантом для самореалізації особистості.

Щоб забезпечити розвиток особистісних якостей учня, збагатити його досвід, підвищити його природний потенціал, навчально-виховний процес необхідно будувати на діагностичній основі. При цьому часто бувають заперечення, що діагностика – це справа психолога. Проте вчитель у своїй роботі може використати свої спостереження за учнями, результати соціометрії і відповідним чином підготувати завдання навчально-

діагностичного характеру. Даючи, наприклад, зорієнтовані завдання з проханням виконати одне з них, учитель визначає потім, у кого з учнів краще розвинений той чи інший тип мислення, пам'яті.

Наприклад, при вивченні теми «Складні речовини. Основні класи неорганічних з'єднань» (хімія 8 клас) учням пропонується картка.

Виконайте одне з завдань:

- 1. З наведеного переліку випишіть окремо формули основних оксидів.*
- 2. Перевірте, чи правильно складено схему.*

У цьому випадку, якщо учень обрав перше завдання, то зрозуміло, що у ньому краще розвинені абстрактне мислення (домінує ліва частина кори головного мозку) та слухова пам'ять. Якщо ж вибрано друге завдання, то для такого учня більш характерним є розвиток образного мислення та переважання зорової пам'яті. Це важливо знати вчителю при проектуванні навчального процесу, у якому можна буде врахувати індивідуальні особливості своїх вихованців, відповідно до яких може здійснюватися диференційований підхід та забезпечення розвивального навчання, активізація самостійної навчальної діяльності при розробці відповідної системи різнорівневих пізнавальних завдань.

Важливим параметром проектування навчального процесу завжди залишається створення психологічного комфорту, поваги до особистості учня з боку вчителя. Вчитися легше і приємніше, коли відчуваєш певні успіхи. Тому, слід завжди, на кожному занятті створювати ситуацію успіху, підтримки, доброзичливості. Позитивна Я-концепція, свобода вибору, принцип діяльності та інтерактивності – форми і методи навчання відносяться саме до тих умов, які забезпечують успішний розвиток особистості учня. Самостійний вибір, який може з успіхом забезпечити вчитель-майстер, крім того, дає ще й додаткову можливість самореалізації. Виконання ж різноманітних завдань уможливорює самостійне відслідкування учнем рівнів своєї компетентності, визначення саме того обсягу знань, якого він досягне у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

СОЛДАТЕНКО Н.Н.

**ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО УЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТЕ
ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ**

Статья посвящена проблеме педагогического мастерства учителя в контексте организации самостоятельной познавательной деятельности. Значительное внимание уделено организационно-педагогическим условиям активизации учебно-познавательной деятельности учителей и учеников.

***Ключевые слова:** самостоятельная познавательная деятельность, личностно-ориентированное образование, самореализация личности, организационно-педагогические условия.*

SOLDATENKO M.M.

**TEACHER'S PEDAGOGICAL SKILLS IN THE CONTEXT
OF ORGANIZING THE INDEPENDENT EDUCATIONAL ACTIVITY**

The article is devoted to problem of teacher's pedagogical skills in the context of organizing the independent educational activity. Great attention is payed to pedagogical conditions of enlivening of students and pupils' educational cognitive activity.

***Key words:** independent cognitive activity, personal oriented education, person's self-realization, organizing and educational conditions.*